

KUSTBON

Veckotidning för svenskarna i Estland.

Femte årg. N:o 27	Prenumerationspris. Helt år Emk 144:—. 1 månad „ 12:—. I Sverige: Helt år Kr. 9:—. 1 månad „ 0:75. I Finland: Helt år Fmk 18:—. 1 månad „ 1:50.	Utkommer varannan onsdag. Redaktion: N. Blees , Riddaregatan 3, Reval. J. Nyman (ansv.), Ekenäs, Finland.	Annonspris. 2 mk per mm. I Sverige: 10 öre per mm. I Finland: 30 penni per mm För annons, som införes 10 eller flere ggr, räknas 20 % rabatt.	18 oktober 1922
------------------------------------	--	--	--	--------------------------------------

Till frågan angående grundandet av en estlandssvensk folkbank eller sparbank.

Redaktör Hj. Sjöstrand föreslår en sparbank.

Redaktör Hj. Sjöstrand, Jönköping, som intresserar sig för estlandssvenskarna, skriver till oss med anledning av den för någon tid sedan i „Kustbon” införda artikeln angående fördelen för våra svenskar att åstadkomma en svensk folkbank eller sparbank som ekonomiskt ryggestöd bl. a. följande:

„Tanken synes mig god och välgrundad, ehuru jag finner folkbanksföretaget mera svårutfört. En sparbank borde däremot lätt kunna åstadkommas.

För att i min mån kunna gagna och hjälpa det svenska öfolket har jag förskaffat mig en skriftlig översikt av Visingsö sparbanks historia ända från början, utvisande, att en rätt avsevärd styrka kan uppnås även av en helt liten ortssammanslutning. — — —

Kommunen är liten, uteslutande småbönder.

Dessa omständigheter göra, att vad där skett borde kunna vinna efterföljd på de estländska öarna.”

Vi införa vidare den omtalade översikten, av bankens kamrer, organist och lärare på ön, som genom redaktör Sjöstrand ställts till vårt förfogande. Översikten talar för sig själv och lyder så:

„Herr Redaktör Hj. Sjöstrand, Jönköping.

Härmed en kort översikt över

Wisingsö Sparbank, som från en ringa början, ehuru sakteligen och oaktat öns folkmängd blott utgjorts av omkring 1,100 à 1,200 inneväpnare, dock gått betydligt framåt.

I de här förekommande summorna, hava vanligast öretalen uteslutits.

Å hållen kommunalstämma den 16 mars 1877 hade förslag till Reglemente antagits. Detsamma blev av K. B. fastställt den 30 april s. å.

Efter sedan såväl styrelse som huvudmän utsetts att handhava banken, började densamma första sammanträde den 21 juli s. å. eller 1877, då ett antal av 71 st. personer vardera insatte 5 kr. eller tillhoppa 355 kr., vilket belopp skulle utgöra bankens grundfond. Jämte dessa penningar insattes denna dag desslikes av andra personer 165 kr. Å 5 reverser med borgen blevo dessa penningar för dagen i det närmaste utlånta.

Så fortgick rörelsen sedan med blott ett sammanträde i månaden — den 25:te — ända tills 1921 års höst, då bankdagarna blevo två i månaden eller den 14 och 28.

Det första årets bokslut utvisade att 54 st. personer gjort en insättning av i runt tal 455 kr. Med härtill sig belöpande ränta å 5 %, hade de sålunda ett tillgodohavande av 461 kr.

Utgifterna, innan banken kunde öppnas, näml. till inköp av papper, tryckning och inbindning, uppgingo till 102 kr. Förvaltarna hade ingen ersättning för sina besvär, allt intill 1881 års slut. För år 1882 erhöill räkenskapsföraren 25 kr. i lön. Till honom såväl som

till kassören och övriga lönetagare steg sedan lönen allt efter som de vidgade bankgörömmålen steg.

10 år efter första bokslutet eller vid 1887 års slut voro delägarna 430 st. och hade, jämte räntan, ett tillgodohavande av 18,337 kr. Grundfonden var då uppe i 623 kr., sedan på densamma även tillagts ränta; och reservfonden hade då stigit till 409 kr.

Vid 1896 års slut var grundfonden slut, enär delägarna av densamma då återfått vad de utlagt, jämte ränta.

År 1900 hade banken vuxit rätt betydligt och voro då insättarnes antal 764 st. med ett tillgodohavande av 92,826:51 kr.; reservfonden var 4,744 kr. och utgifterna uppgingo till omkring 600 kr.

Detta års klassifikation av insättarna voro följande:

600 st. hade en behållning t. o. m. 100 kr., tillsammans 12,904:88.

114 st. hade en behållning över 100 t. o. m. 500 kr., tillsammans 27,122:55.

33 st. hade en behållning över 500 t. o. m. 1,000 kr., tillsammans 22,614:06.

11 st. hade en behållning över 1,000 t. o. m. 2,000 kr., tillsammans 15,129:25.

6 st. hade en behållning över 2,000 kr., tillsammans 15,055:77.

Inalles 764 insättare. Summa 92,826:51 kr.

Detta årets bokslut utvisade i runt tal 97,970 kr.

10 år härefter eller år 1910 hade antalet delägare stigit till 946, vilkas räntor voro 6,158 kronor och tillgodohavandet 138,264 kr.; reservfonden upp-

gick då till 10,258 kr. Bokslutsumman var nu 148,521 kr. Under år 1916 hade densamma mycket överskridit det 200,000-talet, nämligen till 251,546 kr., varav insättarnes voro 234,262 kronor.

Så har man året 1920 med 1,202 delägare. Under året hade dock uttagits mera, än vad som insatts. Detta oaktat voro insättarnes tillgodohavande 313,000 kr. Sålunda har nu även det 3:dje hundratusentalet överskridits.

1920 års klassifikation av insättarnes tillgodohavande var följande:

Behållning t. o. m. 10 kr. 327 st., tillsammans 978 kr.

Behållning över 10 t. o. m. 50 kr. 345 st., tillsammans kr. 8,593, 97.

Behållning över 50 t. o. m. 100 kr. 155 st., tillsammans kr. 10,572:—.

Behållning över 100 t. o. m. 500 kr. 211 st., tillsammans kr. 48,817:54.

Behållning över 500 t. o. m. 1,000 kr. 65 st., tillsammans kr. 46,219:10.

Behållning över 1,000 t. o. m. 2,000 kr. 65 st., tillsammans kr. 92,314:93.

Behållning över 2,000 t. o. m. 3,000 kr. 20 st., tillsammans kr. 47,863:43.

Behållning över 3,000 t. o. m. 4,000 kr. 7 st., tillsammans kr. 24,067:68.

Behållning över 4,000 t. o. m. 5,000 kr. 4 st., tillsammans kr. 16,953:05.

Behållning över 5,000 t. o. m. 10,000 kr. 3 st., tillsammans kr. 16,718:12.

Inalles 1,202 st. insättare. Summa kr. 313,097:82.

Härav synes tillräckligt, att det alltjämt gått framåt och att det lönar sig att spara. Ett ordspråk säger: „Av en liten gnista kan bli en stor eld”. Så ock här: Av en ringa början kan det bli en stor myckenhet.

Så har man då bankens sista bokslut att framvisa, näml. för år 1921.

Av detsamma framgår, att, till följd av flera avgångna delägare desamma nu ej ökats mycket, utan utgjorde blott ett antal av 1,214 st., vilkas tillgodohavande, med anledning av att det uttagits mera än insatts, endast kats med omkring 3,500 kr. Bokslutsumman var då

dock ej mindre än 341,206:16 och reservfonden när 25,000 kr.

*

Vore roligt, om denna lilla översikt över denna lilla bank, vore sådan, att den kan bli till den nytta, som den önskats. . .

Med utmärkt högaaktning

Anders Aldén."

Ja, vi instämma med herr Aldén: måtte översikten bli till nytta för estlandssvenskarna! Måtte den mana till efterföljd!

Ormsö.

Onsdagen den 23 augusti hade Wormsö kommunalstämma ett viktigt sammanträde. Då beslöts att öppna en fortsättningsklass, en femte klass, vid folkskolan i Hullo.

Wormsö kommun hade godhetsfullt anslagit 15,000 mark till underhåll för en högre svensk folkskoleklass i Hapsal, men nu, när den påtänkta klassen ej kunnat öppnas i Hapsal i höst, var det av stor vikt att få en fortsättningsklass till stånd i vår största svenska kommun.

Till lärarinna valdes fröken Martha Blees.

Ävenså beslöt kommunalstämman enhälligt, att fastställa vid sin anhållan, väckt för ett par år sedan, att få disponera över Magnushofs herrgårdsbyggnad, som sedan flera år står i ruiner. Den kunde i ständsättas och användas till skolhus.

Anmärkas må, att Wormsö kommun i de sista åren gjort goda framsteg på bildningens område. All heder åt de svenska kommunalmännen, som i denna hårda tid göra vad de kunna för att föra våra efterblivna skolor några steg framåt.

Reval.

Den 4 oktober var det sedvanlig teafton på gamla skolans lokal, Riddaregatan 3. Folk hade samlats mera än vanligt. Prosten N. Linderstam höll ett med spänning åhört föredrag om „temperamenten”.

En vädjan till våra läsare och vänner.

Vi ha flera gånger talat om orsaken, varför „Kustbon” utgives så oregelbundet, men vi frukta, att många av våra läsare ute i bygderna icke kunnat sätta sig in i frågan och därför fortfara med att knorra över att de icke få tidningen. En stor skuld till tidningens svåra ekonomiska läge ha också de många prenumeranter ute på landsbygden, som försummat att insända sina prenumerationsavgifter. Tryckning och papper kosta oerhörda summor, som måste betalas, men icke alltid kunnat betalas i rätt tid. Men redaktionen sitter utan pengar och vet icke hur den skall bete sig. Det vore dock läsarnes plikt att hjälpa till genom att betala sina avgifter. Många ha behjärtat saken och betalt mera än tidningen kostar, ja det finns någon här i landet, som sänt oss en tusenlapp för tidningen — h e d e r o c h t a c k — men andra ha icke tagit det så noga med betalningen och tycka att det är bra, om de vid månadens eller kvartalets slut betala 15 eller 12 mark per månad, och rätt många betala icke alls. I vanliga fall är det brukligt att betala i förskott för en tidning. Vi måste alla hjälpa till och icke vara så noga med våra pappersslantar, då det gäller en nyttig sak. Annars kan redaktionen icke utge tidningen. Detta vilja vi lägga våra läsare och vänner på hjärtat.

Redaktionen.

Bokgåva.

Genom fröken Aiwa Uppström, har S. O. V. fått mottaga en låda värdefulla böcker, däribland sagohäften och barn-tidskrifter, allt samlat bland lärarinnor och elever i Oscarsskolan i Stockholm. För den kärkomna gåvan frambära vi härmed på uppdrag av S. O. V. ett varmt tack till de goda givarna.

En svensk kongress

med ombud från alla kommuner, Sv. Folkförbundet, S. O. V. och lärarekåren hålles på Birkas folkhögskola måndagen den 30 oktober.

— **C. A. Palins fond för Estlands svenskar.** Under estländska frihetskriget stupade en ung svensk Carl Alexander Palin. I ett efterlämnat testamente skänkte han en summa på 14,000 Fmk till Estlands svenskar. Hälften av summans årsränta skulle användas för inköp av god svensk litteratur åt svenskarna i Nuckö samt på Ormsö och Rågöarna. Fonden förvaltas av Svenska Folkskolans Vänner i Finland. Styrelsen för denna förening har nu beslutat att arligen utbetala de disponibla medlen till Svenska Odlingens Vänner i Estland att användas i antytt syfte.

— **Runöborna få åter präst.** Ärkebiskopen har berättat, att en prästman förklarar sig villig att eventuellt bosätta sig på Runö. En donation för bidrag till kostnaderna finnes sedan några dagar tillgänglig. Denna donation har gjorts av en för Runöbornas väl varmt intresserad dam, och donationen i fråga överlämnas i dagarna till Gustaf Adolfsföreningen, som skall förvalta medlen.

— **De fyra estlandssvenska lärarna,** vilka nyligen inskrevos i folkskollärareseminariet i Nykarleby i Finland, hava som gåva fått mottaga diverse läroböcker, noter m. m. från bokhandlare Lars Lindqvist, från C. E. Fritzes bokförlags A.-B. och A.-B. Lundquists musikförlag i Stockholm.

— **Bokgåvor till Gammal-Svenskby.** Finlandssvenska vänner till Gammal-Svenskby hava inköpt 300 ex. av Finlands svenska psalmbok, vilka översänts till Röda Korset i Stockholm för att följa med dess sändning till Gammal-Svenskby. Förbundet för svenskt församlingsarbete har likaså skänkt ett parti psalmböcker, ävensom svenska söndagsskoleböcker.

Handels- och sjöfartsfördraget mellan Finland och Estland.

Det nya handels- och sjöfartsfördraget mellan Estland och Finland trädde i kraft den 13 dennes.

Fördraget har uppgjorts på grundvalen av principen om mest gynnad nation. Sålunda äro t. ex. det ena fördragsslutande landets undersåtar i det andra landet likställda med detta lands egna undersåtar i fråga om avgifter och umgälder. Aktiebolag och andelslag erkännas såsom lagliga i vardera landet och äro berättigade att på det andra landets område utöva sin näringsverksamhet under iakttagande av den i detsamma gällande lagstiftningen. I avseende å begagnandet av järnvägar och fartyg ha båda ländernas undersåtar samma rättigheter. I en undantagsställning äro likväl de förmåner, som i de respektive länderna medgivas i avseende å det inhemska fisket och kusttrafiken.

Vilka finländska alster som tullfritt få införas till Estland.

Följande finländska produkter äro vid införsel till Estland befriade från tullar och importavgifter: strömming, husdjur, trävaror av björk, ek, lönn, asp, al, gran, furu och ask i form av stammar, plankor, bilad eller sågad stock samt bräder (över 3 $\frac{1}{2}$ tum), ohyvlade; frön: av turnips, klöver, ärter, timotej, alopecurus; stenar för gatläggning, även grovt tuktad, i form av parallellipeder eller kuber; byggnadssten, utom de i tulltaxan skilt nämnda slagen, obearbetade eller grovt tuktade, i block eller plattor med icke konstnärligt bearbetad yta (grovt eller fint huggna eller sågade), ättikspulver (träättiksyrad kalk, orenad), koptarmalm; pappersmassa; mekanisk trämassa, våt och torr (trämassa i form av kartong, ask eller makulatur är enligt avtalet tullfri endast då den är perforerad eller finhuggen); kemisk trämassa (cellulosa, lump-, halm-, torv- & c-massa), våt och torr.

Varor från Estland som tullfritt kunna införas till Finland.

Av estländska varor få till Finland införas utan erläggande av tull- eller importavgifter: Av levande djur: hästar, föl under ett år; nötkreatur; av frövaror: linfrö, röd-, vit- och alsikeklöverfrö, timotejfrö och frö av andra höslag, rovor (även turnips), kålrot, kål, betor, cikrierot, baljväxter och kraftfoderväxter; potatis: råa, styckade och torkade; cikrierot, torkad; äpplen, färska. trävaror och tillverkningar av trä: fanerplattor under 7 mm, s tjocklek; även sammanfogade faner- och träplattor, s. k. limbräden av furu, gran, björk och asp; gips, av alla slag; brännskiffer; oljor av brännskiffer, alla slag; färgträ och övriga för färgningsändamål avsedda växter och växtdelar, vilka icke hänföra sig till andra rubriker i tulltaxan, hela eller styckade, raspade, malade eller på annat sätt söndersmulade, ävensom av vegetabiliska flytande färgämnen eller extrakt; vidare natriumsulfat (glaubertsalt, natriumbisulfat, kaliumsulfat som kaliumbisulfat).

Tull enligt specialtariff vid införsel till Estland.

Vidare uppräknas en lång rad — inemot halvtannat hundratal — av varor, för vilka vid införseln till Estland uppbäres tull enligt särskilt fastställda satser. Sålunda erlägges tull (i estniska mrk): för tobaksfabrikat 800:— per skålpund, för fisk (utom strömming) 300—540:— per pud, brutto; för skodon 60—120:— per skålpund, för fajansarbeten 100—300:— per pud; för glasvaror 50—450:— per pud, o. s. v.

Procentuella nedsättningar i importtullarna vid införsel till Finland från Estland.

För ett antal estniska produkter medgivas vid införseln till Finland procentuella nedsättningar av gällande autonoma tullsatser. Av dessa må nämnas: svinkött 35 %; kål, rå, 50 %; d:o, saltad eller torkad, 80 %; ost 50 %; smör 50 %; tillverkningar av trä 80 %; kalk 50 %; cement 20 % och tegel 75 %. — Procentuella nedsättningar av de tillskottstullar, vilka av regerin-

gen pålagts utöver de av riksdagen fastställda grundtullarna, medgivnas för: estniska fiskkonserver 75 %; tvålar 75 %; luktvtatten m. m. 80 %. Dessutom beviljas å särskilt angivna, från Estland härstammande bomulls- och lingarn och tyger 50 % nedsättning av det belopp, varmed tullen å dessa varor höjts genom den lag, vilken fastställdes den 28 februari 1921.

Vardera av de fördragsslutande parterna har rätt att för de från det andra landet utförda varorna fordra ursprungsbevis, verifierade av det importerande landets konsulära eller diplomatiska representation.

— **Kristoffer Hoas' prästvigning.** Gammalsvenskbybornas kände ledare och lärare Kristoffer Hoas vigdes i Uppsala den 15 sept. till prästämbetet. Akten försiggick domkyrkan och bevistades av ett halvt tusental personer.

Medan församlingen sjöng en psalm, trädde processionen fram till altaret. Förutom ärkebiskop Söderblom i full ornat och den blivande prästmannen märktes i processionen domprosten Stave, professorerna Göransson, Reuterskiöld, Linderholm och Lizell, prosten Hellenius och kyrkoherde Neander. Jämte de biträdande prästmännen gingo i processionen kapten Paul Isberg såsom representant för svenska Röda korset samt missionär Sarwe, som under en lång följd av år verkat i Sydryssland.

Ärkebiskopen höll ett längre tal till läraren Hoas varefter prästvigningen försiggick.

Efter akten gavs en supé i ärkebiskopsgården för den nyordinerade prästmannen, de biträdande samt en del inbjudna.

S. O. V:s Riekholtz' lokalavdelning

anordnar

Gustaf-Adolfs-dagen den 6 nov.

FEST

i Bergsby skolas lokal.

Programmet omfattar: föredrag, auktion, kaffeservering m. m.

Alla välkomna!

Botemedel mot sömnsjukan funnet.

Afrikas sydligaste del, Kapkolonien, har ett klimat nära motsvarande Englands, européer finna det sunt och behagligt. I hela norra Afrika, från Medelhavet till ett gott stycke söder om Sahara, trivas också européer ganska bra, trots värmen. Men annat är förhållandet i Ekvatorialafrika. Kongostraten, de franska, portugisiska och engelska kolonierna samt f. d. tyska Ostafrika, nu ett engelskt „mandat". Det är dock ingalunda värmen som där omöjliggör stadigvarande europeisk bosättning, utan egendomliga infektionssjukdomar, för vilka praktiskt taget ingen enda europé går fri, och som även härja bland infödingarna, t. o. m. bland husdjuren. De infödda ha dock blivit åtminstone för vissa sjukdomar tämligen immuna, men för alla européer äro dessa klimatsjukdomar livsfarliga.

Mot en av dessa vanliga sjukdomar, sumpfebern, malaria, här i nordn kallad frossan, har man sedan gammalt haft ett gott medel i kinin, som nödortföttigt botar och även verkar profylaktiskt. Långt farligare är en annan bakteriesjukdom, den numera mycket omtalade sömnsjukan, som kommer genom sting av den s. k. tsetseflugan. För denna äro infödingarna och deras boskapshjordar utsatta i lika mån som européer. Om någon förvärvat immunitet hos de infödda kan man knappast tala, vilket torde sammanhänga med att, enligt äldre reseskildringar, tsetseflugan först på senare decennier börjat sprida sig så, att den blivit en landsplåga.

Sömnsjukan yttrar sig först i matthet, olust, yrsel, huvudvärk, vartill brukar sälla sig feber. Snart inställer sig sömnlöshet, alltjämt i stigande grad, lymfkörtlarna svullna, kroppen magrar, de sjuka bli apatiska. Slutet blir alltid döden, ofta efter två månader, senast efter två år; den inträder i ett tillstånd av slöhet. Sjukdomen har krävt oerhörda offer bland infödda. Hela folkstammar ha dukat under för den och dött ut, och boskapsuppfödande ha på stora områden omöjliggjorts.

Alla forskningar efter ett effektivt botemedel mot denna fruktansvärda sjukdom ha hittills varit resultatlösa. På det nyss hållna naturforskaremötet i Leipzig har emellertid demonstrerats ett nyupptäckt medel, som redan visat överraskande goda verkningar. I institutet för skepps- och tropiksjukdomar i Hamburg har av professor Paul Mayer och hans medhjälpare prövats ett preparat „Beyer 205", framställt av den kemiska fabriken Leverkusen vid Köln, vilket vid talrika, sedan 1918 fortsatta experiment givit märkliga resultat. Flera insjuknade ha redan fullständigt botats. En tysk expedition prövar f. n. medlet på Afrikas infödingar. Även mot husdjurssjukdomarna ha samtidigt andra forskare nått vackra framgångar.

Betydelsen av dessa upptäckter kan för många tropiska områden näppeligen överskattas. Endast värdet av Ekvatorialafrika, ett terrorium, många gånger så stort som Europa, skulle stiga i omätlig grad. Bosättningen, arbetare- och transportfrågorna skulle inom kort icke längre erbjuda svårigheter. Nya, oerhörda landsträckor skulle därmed vara vunna åt civilisationen.

Det är tyska forskare, som gjort dessa kanske epokgörande upptäckter. Samtidigt med att tyskarna framtogs sina kolonier under förevändning att de voro odugliga såsom kolonisationsöret!

Staden Berlin inför bankrutt.

Berlin, 13 okt. Staden Berlin står inför bankrutt. Överborgmästaren har meddelat att staden inom de närmaste dagarna måste inställa sina betalningar ifall icke nya skatter införas och samtliga tariffer höjas.

Elektricitetsverken inställa strömleveransen till spårvagnarna ifall icke en för elektrisk kraft upplupen skuld till ett belopp av 139 miljoner mark genast betalas. — Hbl.